

ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

За результатами огляду літературних джерел виокремлено основні компоненти професійної компетентності сучасних учителів фізичного виховання та шляхом використання методу експертних оцінок доведено необхідність оволодіння ними знаннями з галузі інформаційних технологій.

Ключові слова: учитель, компетентність, професія, компонент, структура, експерти, узгодженість, рейтинг.

Согласно результатам обзора литературных источников выделены основные компоненты профессиональной компетентности современных учителей физического воспитания и путем использования метода экспертных оценок доказана необходимость овладения ими знаниями в области информационных технологий.

Ключевые слова: учитель, компетентность, профессия, компонент, структура, эксперты, согласованность, рейтинг.

In this article identified the main components of professional competence of modern teachers of physical education. Proved the necessity of acquiring knowledge about information technology through the use of the method of expert estimates.

Key words. Teacher, competence, profession, component, structure, experts, concordance, rating.

Постановка проблеми. Наразі людство переживає бурхливий розвиток технологій, наслідками якого стали автоматизація, механізація та комп'ютеризація життєдіяльності, що спричинило поширення гіподинамії, яка негативним чином позначається на здоров'ї населення. Зокрема проблема погіршення здоров'я стосується підростаючого покоління, яке все менше часу приділяє заняттям спортом та рухливим іграм. У цій ситуації на вчителя фізичного виховання покладено відповідальну задачу формування в дітей та підлітків ціннісного ставлення до здоров'я, залучення їх до активного способу життя, виховання смаку до фізичних навантажень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій підтверджує зацікавленість наукової

спільноти питаннями професійної компетентності висококваліфікованих учителів фізичного виховання. Їхня професійна діяльність передбачає наявність розуміння закономірностей взаємодії організму з навколишнім середовищем, навичок оцінювання впливу фізичних вправ на організм людини, уміння визначати рівень фізичного розвитку та оцінювати стан соматичного здоров'я школярів тощо [8, с. 140].

У структурі професійної компетентності фахівця з фізичної культури й спорту Ж.В. Бережна розрізняє загальнопрофесійну компетентність, спільну для всіх педагогічних кадрів, загальногалузеву, яка відноситься до підготовки кадрів з фізичної культури й спорту, та спеціальну, що стосується виконання професійних функцій учителя фізичної культури і тренера [1]; Т. Палагнюк – інваріантні компетенції, які характеризують обізнаність фахівця з фізичного виховання у питаннях загальнопедагогічного характеру, та варіативні, що визначаються особливостями його професійної діяльності [9]; Л. М. Певіцина – індивідуально-особові, наочно-професійні, гностичні, комунікативно-організаторські і конструктивно-проектувальні [10].

Незважаючи на загальну тенденцію розвитку вищої школи, яка базується на компетентісному підході до підготовки фахівця, сучасні спеціалісти стверджують, що в теперішній час спостерігається криза професійної компетентності у вчителів, у тому числі і у вчителів фізичного виховання [10], що підтверджує необхідність додаткових дослідів в окресленому напрямку.

Мета написання статті. Дослідження направлене на встановлення основних компонентів професійної компетентності сучасних учителів фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу. Узагальнюючи педагогічний досвід, під професійною компетентністю вчителя фізичного виховання ми розуміємо комплекс необхідних спеціальних знань, навичок та умінь з педагогіки, фізичної культури, психології, основ здоров'я та ін. та низку особистісних якостей, які дозволяють фахівцю ефективно здійснювати професійну діяльність й реалізовувати завдання педагогічного процесу. При цьому

ми трактували компетенцію як вимоги до підготовки фахівця, а компетентність – як сформовану компетенцію.

Вивчаючи зміст професійної компетентності вчителя фізичного виховання, ми звернули увагу, що більшість дослідників наполягає на необхідності формування здоров'язберігаючої компетентності вчителя, яка передусім проявляється в усвідомленні важливості здоров'я, сприянні збереженню та зміцненню здоров'я учнів на уроках і в позаурочній діяльності [11, с. 147], в уміннях фахівця включати здоров'язберігаючі технології в освітню систему [8, с. 140], здатності організувати й регулювати свою здоров'язберігаючу діяльність та реалізувати власні здоров'язберігаючі позиції, виходячи з особисто усвідомлених моральних норм і принципів [3]. Здоров'язберігаюча компетентність включає готовність до фізкультурно-оздоровчої роботи, тобто надання учням ґрунтовних знань про здоров'я і шляхи його збереження та зміцнення, сприяння формуванню у школярів потреби в здоровому способі життя, наявність навичок проведення уроків та занять зі спеціальними медичними групами [6, с. 11], яку Л.І. Іванова безспідставно вважає ознакою професійної компетентності вчителів фізичного виховання.

Водночас ми погоджуємося з аргументами В.Г. Омеляненко, що ефективність роботи з фізичного виховання населення залежить від обґрунтованості параметрів фізичного навантаження, методик розвитку фізичних якостей і навчання рухових дій [8, с. 141].

Зважаючи на обставину, яка полягає у виникненні переважної більшості травм, отриманих у шкільних закладах, а саме у 95,6% випадків, на уроках фізичної культури [2, с. 6], ми вважали за доцільне серед інших компетентностей розглянути такі: уміння надавати першу медичну допомогу, знання з питань дотримання безпеки життя під час навчально-виховного процесу, уміння оцінити фізичний стан учня, уміння дозувати фізичне навантаження, володіння методикою страхування тощо.

У ході дослідження нас зацікавила праця М. В. Чекунова, у якій автор послідовно доводить необхідність формування в майбутніх учителів фізичного виховання основних компонентів інформаційної культури, серед яких розуміння ролі комп'ютера як ефективного засобу навчальної діяльності, уміння організувати пошук та добір комп'ютерної інформації, необхідної для розв'язування навчальних завдань тощо [12]. Таким

чином, до переліку компетенцій, необхідних професіоналу, ми включили комп'ютерну грамотність, уміння застосовувати інформаційні технології навчання в навчальному процесі, навички розробки таких технологій та ін.

При виокремленні професійних компетентностей ми спиралися на думку Г.Ю. Куртова, згідно з якою біомеханічні знання є необхідною складовою професійної майстерності вчителя фізичної культури, так як розуміння інтеграції рухових процесів під час їх виконання вчитель на більш високому якісному рівні зможе вирішувати завдання навчально-тренувального процесу [7, с. 61].

Крім того, оскільки професійна компетентність фахівця визначається не лише базовими знаннями та вміннями, а й ціннісними орієнтаціями, мотивами його діяльності [5, с. 149], здатністю до саморозвитку і самоосвіти [9], ураховуючи соціальну значущість учителів фізичної культури у справі піднесення престижу та ролі цінностей, які сприяють організації ЗСЖ широких верств населення, залучення учнівської молоді до систематичних занять спортом [4, с. 3], до списку компетентностей нами було включено такі професійні якості особистості, як гуманізм, комунікабельність, об'єктивність, оптимізм, схильність до самовдосконалення, а також пропагування засад ЗСЖ.

Систематизувавши передовий педагогічний досвід з означених питань, ми розробили перелік 30 основних компонентів професійних компетентностей сучасного кваліфікованого вчителя фізичного виховання. Групі експертів, до якої увійшли 25 викладачів Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка, було запропоновано за 5-бальною шкалою оцінити кожну якість. Причому найбільш цінна компетенція з точки зору експертів оцінювалася 5 балами, а найменш важлива – 1 балом.

Аналіз узгодженості думок експертів проводився за допомогою процедури ANOVA Фрідмана програми STATISTICA з урахуванням коефіцієнту конкордації Кендалла (рис. 1). Аналіз отриманих результатів показав, що коефіцієнт конкордації рівний 0,59 на рівні значущості $p < 0,005$, отже, його слід визнати статистично значущим, що свідчить про узгодженість думки експертів. Проведене дослідження дозволило встановити, що на верхніх шаблях в ієрархії компонентів професійної майстерності вчителя фізичного виховання розмістилися такі якості фахівця, як знання засад безпеки учнів на уроці, гуманізм, дотримання засад охорони здоров'я, навички надання першої

Variable	Friedman ANOVA and Kendall Coeff. of Concordance (Spr ANOVA Chi Squ. (N = 25, df = 29) = 428,6198 p < 0,00000 Coeff. of Concordance = ,59120 Aver. rank r = ,57417			
	Average Rank	Sum of Ranks	Mean	Std.Dev.
Навички розробки ІТН	16,74000	418,5000	3,880000	0,439697
Комп'ютерна грамотність	17,42000	435,5000	3,960000	0,611010
Знання сучасних методик навчання	17,90000	447,5000	4,000000	0,577350
Володіння сучасними засобами навчання	8,34000	208,5000	2,960000	0,611010
Вміння цікаво проводити урок	19,78000	494,5000	4,160000	0,374166
Вміння організувати змагання	11,84000	296,0000	3,400000	0,645497
Вміння проводити рухливі ігри	14,50000	362,5000	3,640000	0,757188
Навички організовувати діяльність учнів на уроці	17,88000	447,0000	3,960000	0,675771
Вміння формувати ЗСЖ учнів	19,68000	492,0000	4,160000	0,472582
Дотримання засад ЗСЖ	8,48000	212,0000	3,000000	0,577350
Пропагування ЗСЖ	11,16000	279,0000	3,280000	0,936305
Уміння планувати фізичні навантаження	14,00000	350,0000	3,560000	0,960902
Уміння оцінити ефективність педагогічного впливу	16,32000	408,0000	3,760000	0,969536
Уміння відбирати необхідні засоби навчання	12,54000	313,5000	3,360000	0,952190
Уміння оцінювати доцільність застосування ІТН	17,94000	448,5000	3,960000	0,611010
Навички надання першої медичної допомоги	25,16000	629,0000	4,800000	0,408248
Володіння медико-біологічними методами оцінки фізичного стану	20,58000	514,5000	4,320000	0,476095
Знання засад безпеки учнів на уроці	25,96000	649,0000	4,880000	0,331662
Дотримання засад охорони здоров'я	25,86000	646,5000	4,880000	0,331662
Наявність гарної фізичної форми	11,52000	288,0000	3,320000	0,627163
Комунікабельність	4,20000	105,0000	2,440000	0,506623
Оптимізм	4,40000	110,0000	2,480000	0,509902
Об'єктивність	7,02000	175,5000	2,760000	0,830662
Схильність до самовдосконалення	11,48000	287,0000	3,400000	0,500000

Рис. 1. Аналіз узгодження думок експертів (частина вікна програми STATISTICA)

медичної допомоги, уміння навчати руховим діям, уміння застосовувати інформаційні технології навчання, а також володіння медико-біологічними методами оцінки фізичного стану.

Слід зауважити, що сьогодні диктує такі вимоги вчителю фізичного виховання, які передусім стосуються охорони здоров'я учнів у навчальному процесі. Дійсно, у світлі тотального зниження рівня здоров'я школярів професіонал має гарантувати безпеку вихованців на уроці і у випадку необхідності надати кваліфіковану першу медичну допомогу. З іншого боку, з точки зору експертів, учитель має уособлювати в собі ідеї гуманізму, що є характерним для сучасної освітньої парадигми загалом. Також для нас не було несподіванкою, що експерти досить високо оцінили компоненти, пов'язані з інформаційною культурою вчителя. На наш погляд, це засвідчує проникнення глобальних процесів інформатизації в галузь фізичного виховання та збагачення її новими знаннями.

Висновки. З метою виділення ключових компетентностей нами було проведено аналіз наукових джерел, що дозволив виокремити 30 основних компонентів професійної майстерності сучасного вчителя фізичного виховання.

Згідно з результатами дослідження серед основних компетентностей вчителя фізичного виховання слід указати на здат-

ність забезпечити безпеку учнів на уроці, гуманістичні погляди на виховання і навчання дітей, а також уміння застосовувати інформаційні технології навчання в професійній діяльності.

Подальше дослідження планується спрямувати на виявлення факторної структури професійної компетентності вчителів фізичного виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бережна Ж.В. Зміст професійної компетентності майбутніх тренерів: [Електронний ресурс] / Ж.В. Бережна. 2010. Режим доступу до статті: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2010_26_2/Berejna.pdf
2. Бріжата І. А. Педагогічні технології профілактики шкільного травматизму у фаховій підготовці майбутніх учителів фізичної культури: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання» / І. А. Бріжата. – Чернігів, 2011. – 20 с.
3. Воронін Д. Є. Формування здоров'я-зберігаючої компетентності студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання: Дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 / Дмитро Євгенович Воронін. – Херсон, 2006. – 222 с.
4. Демінська Л. О. Міжпредметні зв'язки у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури: Автореф.

дис... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. О. Демінська. – Луганськ, 2004 – 29 с.

5. Журавель В.І. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів при викладанні курсу «Методика фізичного виховання» / В.І. Журавель // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2011. – № 4. – С. 148–151.

6. Іванова Л. І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів: Автореф. дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л. І. Іванова. – Київ, 2007. – 22 с.

7. Куртова Г.Ю. Біомеханічні знання у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури / Г.Ю. Куртова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2009. – № 11. – 172 с. – С. 60–62.

8. Омеляненко В.Г. Формування здоров'язбережної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури / В.Г. Омеляненко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2009. – № 12. – С. 139–142.

9. Палагнюк Т. Компетентнісний підхід у підготовці фахівців з фізичного виховання

[Електронне видання] / Т. Палагнюк. – Режим доступу до статті: http://www.nbuu.gov.ua/portal/soc_gum/Fkszn/2009_8_2/kompetentnisnuu%20pidxid.pdf

10. Певець Л. М. Научно-методические аспекты совершенствования профессиональной компетентности учителей физической культуры в процессе повышения квалификации: Дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.08 / Лариса Михайловна Певець. – Ростов-на-Дону, 2007 – 219 с.

11. Сливка Є. До проблеми розвитку професійної компетентності вчителів фізичної культури / Є. Сливка // Молода спортивна наука України. – 2011. – Т.4. – С. 145–148.

12. Чекунов М. В. Проблеми формування інформаційної культури у майбутніх учителів фізичного виховання у процесі фахової підготовки [Електронне видання] / М. В. Чекунов // Науковий вісник Донбасу. – 2011. – № 1 (13). – Режим доступу до журналу: http://alma-mater.lnpu.edu.ua/magazines/elect_v/NN13/index.htm

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Бишевец Наталія Григорівна – старший викладач кафедри вищої математики та економіко-математичного моделювання, Академія муніципального управління (м. Київ).